

Reisgids

Plekken van Contrast

Zeeuws-
Vlaanderen en
Antwerpen

Deze gids is van:

GELDERS
GENOOT
SCHAP
stad en land

Inhoud

Inleiding 4.

Wist jij dit al?

De stad Antwerpen heeft... 6.

De geschiedenis

Zeeuws-Vlaanderen 8.

Handelaren en spanjaarden 11.

Vroegmoderne Tijd 12.

Keizers en Koningen 14.

Omwenteling en uitbreiding 17.

Belle Epoque 19.

De stad in oorlog 20.

Wederopbouw en herontwikkeling 22.

Hoe is het nu?

Huidige tijd 24.

Kwaliteitskamer van Antwerpen 25.

Programma

Dag 1 28.

Dag 2 30.

Dag 3 36.

Stadhuis van Terneuzen

De herbestemde Cuyperskerk

Museum aan de Stroom

Scholencampus in de Cadixwijk

Museum voor schone kunsten

PAKT

Inleiding

Het thema van onze excursie is dit jaar: **CONTRASTEN**. Het typerende open landschap van Zeeuws-Vlaanderen waar wij de eerste dag het Brutalistische stadhuis van Terneuzen zullen bezoeken, wordt vervolgens ingeruild door de dichte stedelijke context van Antwerpen. Het bezoek aan het verlaten dorp Doel, dat eens dreigde te verdwijnen vanwege de havenexpansie, staat in schril contrast met de rijke architectuur en de drukte van de stad Antwerpen.

Ook binnen de stad vinden we contrasten. Verschillende verwoestingen in het verleden hebben geleid tot een zeer gelaagde stad. Daarbij is de stedenbouwkundige ontwikkeling afwijkend ten opzichte van Nederlandse steden. Regelgeving vanuit de gemeentes en het stadsbestuur is van oudsher veel minder sturend bij particulier opdrachtgeverschap. Antwerpen heeft sinds 2000 een welstandscommissie. Daarvoor was er niet zoiets als een welstandstoets waardoor vergunningverlening zich vooral richtte op constructieve gedegenheid en eisen op het gebied van de volksgezondheid. Het straatbeeld vertoont hierdoor meer variatie dan in de Nederlandse steden. Variatie is dan nog zacht uitgedrukt.

Soms komt men hierdoor vrij 'lelijke' of niet in het straatbeeld passende bebouwing tegen. Art Nouveau vind je naast Brutalistische architectuur.

Contrasten vinden we ook in de combinatie van oud en nieuw. Door de jaren heen heeft de stad verschillende stadsvernieuwingsprojecten uitgevoerd, zoals de herontwikkeling van de oude havengebieden tot moderne woon- en werkruimtes. De stad heeft ook aandacht besteed aan het creëren van groene ruimtes en heeft verschillende parken en pleinen aangelegd om het welzijn van haar inwoners te bevorderen.

Daarnaast zien we contrasten bij uitbreidingen van monumentale gebouwen. Neem bijvoorbeeld het Schepenhuis van Zaha Hadid alsook de nieuwe uitbreiding van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten. Om te voorzien in een basis voor deze reis, begint deze gids met een historisch overzicht waarin de bepalende fases voor de kernen in Zeeuws-Vlaanderen, maar vooral van de stad Antwerpen door de tijd heen wordt verteld. Verder vind je in deze gids het programma voor de aankomende drie dagen, alsook tips voor de invulling van de vrije tijd.

“

“We gaan het contrast tussen Zeeuws-Vlaanderen en Antwerpen zien.”

Wist je dit al?

De stad Antwerpen heeft...

530.000 inwoners

- De grootste bevolkingsgroep zijn midden dertigers.
- Ongeveer 27% van de bevolking is hoger opgeleid.
- De stad telt minstens 166 nationaliteiten.

2,2 miljoen toeristen per jaar

- Van alle toeristen is Nederland het sterkst vertegenwoordigd (37%), gevolgd door Duitsland (13,5%) en Frankrijk (7,3%).
- In 2021 werd er in totaal 204,6 miljoen karaat aan diamanten verhandeld.

10 wijken

278.000 woningen

- 30% van de woningen werd in de periode 1961-1981 gebouwd.
- Hiervan zijn iets minder dan 50.000 sociale huurwoningen.
- De prijs voor een koopwoning is 2.442 per m².
- 58% van de woningen in België bevinden zich in Vlaams Gewest.

De grootste haven

- De haven is met een oppervlakte van 12.068 hectare het grootste havengebied ter wereld.
- Port of Antwerp zet meer dan 150.000 mensen aan het werk zet. 6,3% van de werkende Vlamingen heeft een job dankzij de haven!

Ontdek in de rest van deze reisgids nog meer over Antwerpen. ▶

De Camermanstraat in het verlaten dorp Doel.

Zeeuws-Vlaanderen

Het Nederlandse Zeeuws-Vlaanderen en het daaraan grenzende gebied van de Belgische provincie Antwerpen kennen een contrasterende ontwikkeling; was Antwerpen al sinds de vijftiende eeuw een florerende handelsplaats, Zeeuws-Vlaanderen bleef tot aan de jaren vijftig van de twintigste eeuw een onontwikkeld gebied met agrarische nederzettingen.

Tot aan het begin van de 21e eeuw was Zeeuws-Vlaanderen vanuit Nederland, uitsluitend toegankelijk middels veerdiensten of moest men omrijden via Antwerpen. Eind jaren vijftig groeide de haven van Antwerpen explosief. Door de ligging aan de Westerschelde profiteerden kleine kernen als Terneuzen van de economische voorspoed. Een van de grootste chemische clusters van Noordwest-Europa kwam in Zeeland te liggen. In rap tempo werden er nieuwe wijken gebouwd voor de bevolking die op de werkgelegenheid af kwam. Het grootste aantal bouwwerken stamt dan ook uit de post 65 periode en vormt een enorm contrast met de kleinere oude dorpskern.

“Contrast met stad en land.”

Het dorp Doel

Niet iedereen profiteerde van de uitvloeisels van de Antwerpse Haven. Het dorp Doel bijvoorbeeld dreigde in dezelfde periode te worden gesloopt vanwege de

uitbreiding van de Antwerpse Haven. Na een economische dip in de jaren zeventig werd besloten het dorp toch niet te slopen, echter was het grootste kwaad toen al geschied. De bouw van het Deurganckdok (1999-2005) direct ten zuiden van Doel leidde tot strijd over de vraag of het dorp nog leefbaar was. In 1998 werd besloten dat Doel als woongebied moest verdwijnen voor de bouw van de Saeftinghedok. Bewoners konden hun huis vrijwillig verkopen waardoor het dorp leegliep. Nadat de Vlaamse regering had bepaald dat Doel zou verdwijnen met of zonder de bouw van het nieuwe Saeftinghedok werd na de presentatie van een nieuw haven uitbreidingsplan in 2018 beslist dat Doel zou worden behouden. In maart 2023 besliste de Vlaamse regering dat Doel ook weer een leefbaar dorp moest worden.

Het dorp telt momenteel nog maar 18 inwoners en kampt met enorme leegstand en verval. Verschillende instanties zijn bezig om te kijken hoe ze het dorp nieuw leven in kunnen blazen, zonder daarbij het karakter van het dorp, dat ook bepaalde kwaliteiten heeft, volledig te laten verdwijnen.

De luchtwatertoren bij Nieuw Namen. De luchtwachtoren is industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog. Het is een van de weinige die de tand des tijds heeft doorstaan.

Het huis van Frans Floris de Vriendt in de Arenbergstraat van de hand van J. Linnig omstreeks 1830. Collectie Vleeshuis. Veel van deze stadspaleizen werden bij de stadsvernieuwing aan het einde van de 19^e eeuw gesloopt.

Handelaren en Spanjaarden

De stad Antwerpen bereikte in de zestiende eeuw een hoogtepunt op zowel commercieel als artistiek vlak. Deze periode wordt ook wel aangeduid als de Gouden Eeuw van Antwerpen.

In deze periode werd de Onze Lieve Vrouwekerk afgewerkt en tot kathedraal gewijd en in enkele jaren tijd bouwde men het Vleeshuis, het Stadhuis, het Hessenhuis, de St Jacobs- en St Paulus kerken. De rijkdom van de stad lokte ondernemers en kunstenaars uit heel Europa naar de metropool om er zich te vestigen, handel te drijven of meesterwerken te creëren. De stad breide zich uit en de nieuwe Antwerpse omwalling kwam er omstreeks het midden van de zestiende eeuw naar een ontwerp van de Italiaanse krijgswaarchitect Donato Buoni de Pellizzuoli. Later werd onder het bewind van Filips II en de hertog van Alba een citadel gebouwd. In deze periode begon ook het Calvinisme steeds vastere grond te krijgen in Antwerpen. Het katholieke bewind poogde door vervolging zijn greep op de bevolking te houden. Het Spaanse bewind installeerde

“

“Plunderingen en een burgeroorlog.”

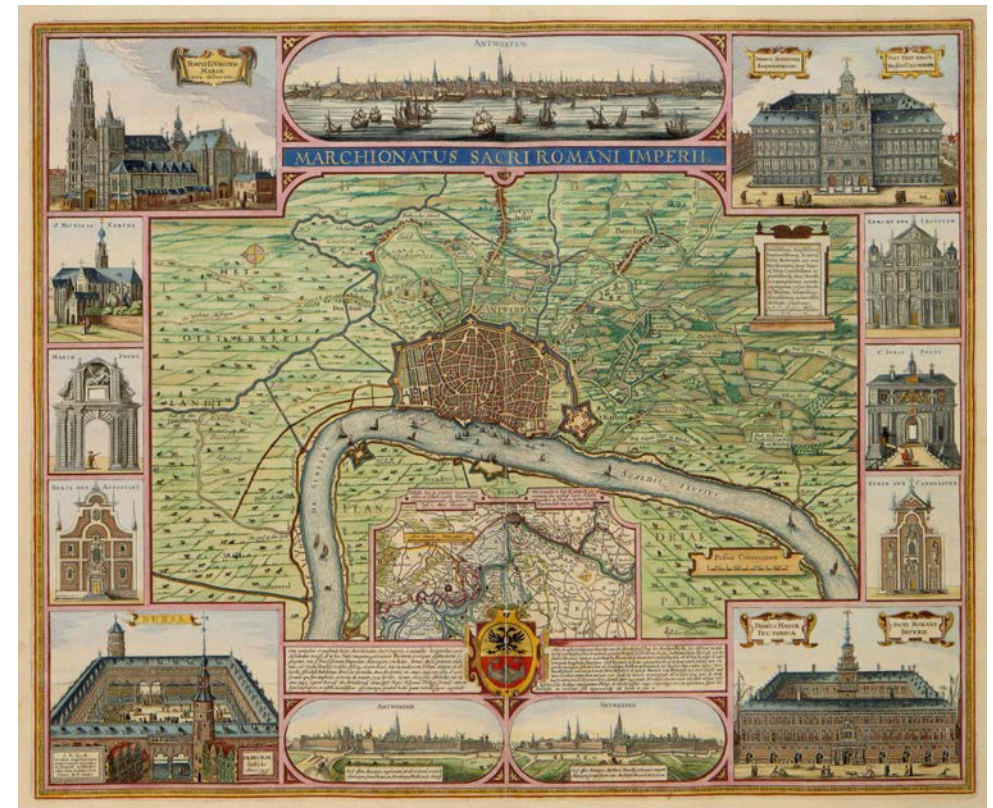
de Inquisitie, uitmondend in de zogenaamde Spaanse furie; de plundering en het in brand steken van de stad Antwerpen door Spaanse troepen op 4 november 1576. Een burgeroorlog, de sluiting van de Schelde en twee bewinden later namen grote aantallen burgers uit de Zuidelijke Nederlanden de wijk naar de Noordelijke Nederlanden, waarvan sinds 1572 delen zich aan het Spaans gezag onttrokken hadden. In 1589 was het inwonersaantal van Antwerpen teruggelopen tot nog maar 42.000 inwoners. Twaalf jaar eerder waren dat nog 100.000 inwoners.

Vroegmoderne Tijd

Ontvolkt en geteisterd door oorlog, ging de stad een nieuwe eeuw in.

Toch is het beeld van een desolate en verpauperde stad maar deels waar. Antwerpen ontpopte zich in de zeventiende eeuw tot een waar cultureel centrum. De economie lag op zijn gat maar het zijn de hoogtijdagen van de barok, met schilders zoals Jacob Jordaens, Antoon van Dyck en vooral Peter Paul Rubens die allemaal in Antwerpen woonden. De fanatiek rooms-katholieke Spanjaarden bestelden erg veel religieuze kunst en er was voldoende geld beschikbaar om de barokke kerken en de kathedraal te onderhouden of verder af te werken. De reputatie van Antwerpen als kunststad leidde er in 1664 toe dat de Academie voor Schone Kunsten werd opgericht.

“Antwerpen;
een waar
cultureel
centrum.”

Antwerpen, het markgraafschap en de belangrijkste gebouwen door Claes Jansz. Visscher, uit 1624. De vestingwerken alsook de hoogwaardige architectuur die de stad kenmerkte worden duidelijk weergegeven.

Deze “culturele voorspoed” tijdens de 17e en 18e eeuw leverde echter maar weinig markante stedenbouwkundige ingrepen op. Voor de architectuur geldt eigenlijk hetzelfde. Bouwen was niet nodig, er waren nu eenmaal meer dan genoeg huizen binnen de omwalling om het tot een dieptepunt gedaalde inwonersaantal te huisvesten. Alleen bouwmeester J.P. van Buaerscheidt weet in deze periode zich te onderscheiden, met onder ander het Hotel du Bois in de Lange Nieuwstraat en het nieuw gebouwde paleis op de Meir.

De Meir te Antwerpen door Erasmus de Bie uit 1650. Collectie: Museum voor schone kunsten. De rijke burgers woonden in stenen huizen met trapgevels.

Keizers en Koningen

Onder Frans bewind werd de Schelde effectief – zij het tijdelijk – vrijgemaakt. Napoleon had grote plannen met Antwerpen en daartoe zette hij zijn architecten in om een uitbreiding van de verdedigingswerken te bouwen. Hier kwam echter weinig van terecht. Wat Napoleon wel bewerkstelligde was het leggen van de basis van de latere dokkenhaven die Antwerpen nu nog steeds is.

“De Meir; een gewild paleis.”

Na de val van Napoleon werden de verschillende uitbreidingen door de nieuwe Koning Willem I der Verenigde Nederlanden doorgezet. De 'honderd dagen van Napoleon' moesten nog komen en Waterloo was nog een onbekende vlek onder Brussel, maar Engeland wilde door de vereniging van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden een bufferstaat tussen Frankrijk en de rest van Europa creëren. Onder koninklijk decreet werd bepaald dat de koning en kroonprins om het jaar in de Zuidelijke Nederlanden zouden verblijven. Hiertoe diende er op strategische plekken naar geschikte woonruimte te worden gezocht.

In Antwerpen liet Willem I zijn oog vallen op het paleis op de Meir, de creatie van de architect Bauerscheidt. Napoleon had het paleis laten herinrichten en verfraaien, maar verbleef er uiteindelijk nooit. Koning Willem I eigende zich het paleis toe en laat het verder verfraaien. Kroonstuk is de zaal van de XVII Provinciën die met behulp van de beste interieurbouwers en kunstenaars van die tijd wordt vormgegeven. Het is een gigantische klus en voordat de zaal goed en wel klaar is, hebben de Zuidelijke Nederlanden zich al afgescheiden. Als lieu de mémoire herinnert de Hollandse zaal de bezoekers aan de korte periode van hereniging van de Nederlanden, onder de Oranjedynastie, én aan de plotse en definitieve scheiding.

Omwenteling en uitbreiding

In de jaren na 1830 groeide Antwerpen exponentieel.

Aan de bescherming van de stad werd in eerste instantie prioriteit gegeven in de vorm van de Stelling van Antwerpen: een militaire verdedigingsgordel bestaande uit twee ringen van forten die tussen 1859 en 1914 werd gebouwd. Rond deze tijd slaagt burgemeester Jean François Loos erin de afbraak van de Spaanse Vesten door het stadsbestuur te laten goedkeuren. Met dat titanenwerk wordt begonnen in 1860. De afbraak van de vestingen schept de gelegenheid om de Meir door te trekken tot het Centraal Station. In het kielzog volgde de aanleg van de Teniersplaats, en verder een met bomen beplante laan, de Wapperslei, later De Keyserlei.

De monumentaliteit van de straat werd benadrukt door de grote overheidsgebouwen en tempels van cultuur, zoals; het rechtsgebouw uit 1877 en de nationale bank uit dezelfde periode. De citadel werd afgebroken en op dezelfde locatie verrees een compleet nieuwe wijk: het Zuid, met als een van de meest markante gebouwen het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten.

Ook de haven werd gemoderniseerd. Vanaf 1875 begon vanwege enorme bezetting aan vrachtschepen, de afbraak van wat steeds het kloppende hart van de metropool was geweest; De Werf. Het was een eeuwenoud trefpunt van de Antwerpenaar, waar 1000 jaar daarvoor de Noormannen hun kamp hadden opgeslagen.

Gezicht op de Keyserlei vanaf het treinstation in Antwerpen, anoniem, H.C. White Co., 1909. Collectie: Rijksmuseum Amsterdam. De stad werd getransformeerd tot een mondaine stad met boulevards, parken en monumentale openbare gebouwen.

Ontwerptekening voor Zuidwijk, 1891. Collectie: Stadsarchief Antwerpen. Het stratenpatroon van de Zuidwijk met de contouren van het bastion.

Belle Epoque

Met de toenemende drukte in het stadshart trok de rijkere burgerij van Antwerpen weg uit de stad.

Aan de randen van de stad ontstonden luxueuze wijken op gronden die voordien onderdeel hadden uitgemaakt van landgoederen of onderdeel waren geweest van de Spaanse vesten; zoals de wijk Zurenburg. De wijkontwikkeling werd uitgevoerd door de Société Anonyme pour la Construction de Maisons Bourgeoises. Er was tijdens de bouw veel aandacht voor verkavelingswijze, schoonheid van gebouwen, bestrating en wijkverfraaiing in het algemeen. Voor Antwerpen is de wijk uniek daar het een van de weinige wijken in deze ontwikkelingsperiode was, die met een coherent stedenbouwkundig plan van straten en pleinen tot stand is gekomen.

“

“Zurenburg geldt als een van de mooiste wijken van Antwerpen.”

Duitse troepen trekken Antwerpen binnen op 9 oktober 1914. Rookwolken van branden op de achtergrond. Collectie: Stadsarchief Antwerpen.

De stad in oorlog

De wereldoorlogen hebben grote littekens achtergelaten in het stedelijk weefsel.

Bij de belegering van Antwerpen op 6 oktober 1914 werden meer dan 4000 obussen en 140 zeppelinbommen afgevuurd op de stad.

“De oorlogen hebben diepe wonden achtergelaten in het stedelijk weefsel.”

De Duitse artilleristen kregen de opdracht om de kathedraal en ander belangrijk cultureel erfgoed te sparen. In de stad speelden zich apocalyptische taferelen af. De hevige beschieting van de stad, gekoppeld aan de vrees voor Duitse wredeheden, had tot gevolg dat de bevolking massaal op de vlucht sloeg naar Nederland. Na de Eerste Wereldoorlog veranderde het verdedigingsconcept grondig door de uitvinding van de bunker, de luchtvaart en nieuwe wapens. De militaire rol van de (gloednieuwe) fortengordels was zo goed als uitgespeeld, ook al omdat sommige forten zwaar beschadigd waren.

Met de vreselijke gebeurtenissen van de Eerste Wereldoorlog nog vers in het geheugen, slaan heel wat Antwerpse burgers op de vlucht voor het oorlogsgeweld op 18 mei 1940. De grootste vernielingen vonden echter niet plaats tijdens de oorlog, maar na de bevrijding van de stad. In de zes maanden daarna zouden de Duitsers consequent V1 en V2 bommen op de stad laten vallen in een poging de haven te verlammen. De meerderheid van de bommen kwam terecht op woonwijken.

Er vielen in die periode zo'n 3000 doden onder de burgerbevolking. Huizen waren verwoest en grote overheidsgebouwen beschadigd. Vele gezinnen keerden na de oorlog terug naar de stad en troffen hun woning vernield of niet meer aan, waardoor de vraag naar woningen enorm was.

Wederopbouw en herontwikkeling

Naast de wederopbouw stond sinds 1950 de herwaardering van de stadskern al op de politieke agenda van het Antwerpse stadsbestuur.

De wet op Krotopruiming van 1953 heeft de rigoureuze sloop van delen van het historische centrum sterk gefaciliteerd. Toch werd deze afbraakpolitiek gevoerd met weloverwogen doelstellingen. De stadskern moest aangepast worden aan de welvaartmaatschappij en de daaruit voortkomende economische en technische vooruitgang. De stad moest zich vernieuwen. Dit impliceerde het hertekenen van oude bestaande structuren. Tot aan de jaren 80 was deze handelswijze actueel. De tussen 1978 en 1988 gerealiseerde Vleeshuiswijk is één van de meest bekende voorbeelden van de sociale stadsvernieuwing.

“

“De stadskern moest aangepakt worden.”

Het aanlegplan volgt het traditionele concept van het gesloten bouwblok, met twee grote binnenpleinen (Bullinckplaats en Ruckersplaats). Deze brengen gemeenschappelijk groen in de wijk en bieden spelen en zitruimte.

De kaasstraat in de Vleeshuiswijk. Collectie: stadsarchief Antwerpen. Een van de meest iconische voorbeelden van sociale stadsvernieuwing.

Hoe is het nu?

Huidige tijd

Antwerpen is in de laatste decennia uitgegroeid tot een bruisende metropool.

Vanuit de haven worden er jaarlijks ruim 150 miljoen ton aan producten en etenswaren verscheept. Vanaf 2006 is er gewerkt aan de bouw van nieuwe woontorens en werden de oude haventjes in gebruik genomen als jachthaven. Er werden in de laatste jaren iconische gebouwen bijgebouwd waaronder het MAS van architectebureau Neutelings Riedijk uit Rotterdam en het schepenhuis van Zaha Hadid. Herwaardering en herbesteding van oude pakhuizen en scheepswerven werd tevens ter hand genomen waaronder het Felix Pakhuis dat als tip wordt meegegeven voor het facultatieve programma. Dit heeft geleid tot een contrastvolle stad waar nieuw- en oudbouw harmonieus samengaan.

Havenhuis van Zaha Hadid. Bron: stadsarchief Antwerpen. Gesproken over contrast!

Kwaliteitskamer van Antwerpen

Wel toetsing op beeldkwaliteit, maar niet voor elke plan.

In 2000 werd de eerste welstandscommissie opgericht. Aanleiding was de architectuurnota van 1996, een beleidsvisie met als doel om ruimtelijke kwaliteit in Antwerpen te verankeren. In april 2020 besliste de stad om de welstandscommissie te hervormen naar een integrale kwaliteitskamer. “De oprichting van een integrale kwaliteitskamer is het antwoord op stadsontwikkelingsprojecten van een zekere schaal of complexiteit, die vragen om een ruimer debat”, aldus de stad. Naast architectuur en beeldkwaliteit zijn nu ook de disciplines stedenbouw, publieke ruimte en erfgoed in de kwaliteitskamer geïntegreerd. De kwaliteitskamer ondersteunt de stadsbouwmeester Christian Rapp (aangesteld in 2016).

“

De kwaliteitskamer; een externe commissie die adviseert.”

Dialogo en advies

De overige leden worden voor vier jaar aangesteld door het stadsbestuur en richten zich op dialoog en advies over de architectuurprojecten tijdens zittingen waar ontwikkelaar en ontwerper hun project komen toelichten bij voorkeur voorafgaand aan de

vergunningsaanvraag. Het advies wordt gericht tot het College van Burgemeester en Schepenen, via de omgevingsambtenaar en kan op drie verschillende manieren luiden: gunstig, gunstig onder voorwaarden, ongunstig met redenen. Het advies mag niet in strijd zijn met de geldende regelgeving. Welke projecten in aanmerkingen komen voor een advies van de Kwaliteitskamer is door de stad Antwerpen vastgelegd aan de hand van bepaalde criteria met de gedachte dat niet elk project toezicht vereist. Deze criteria hebben betrekking op de omvang en context van het plan.

Criteria

- 2500m² BVO;
- 25 woningen;
- Gevelbreedte of bouwvolume of bouwhoogte x 3 ten opzichte van het referentiebeeld van de omgeving;
- Verschil inzake harmonie ten opzichte van het referentiebeeld van de omgeving;
- Verschil ten opzichte van bestaande kaders inzake beeldkwaliteit;
- Verschil in stedenbouwkundige typomorfologie ten opzichte van het referentiebeeld van de omgeving (bijvoorbeeld inbreiding);
- Weerslag van het plan op monumenten en/of beschermde stads- en dorpsgezichten.

Er zijn geen algemene inhoudelijke beoordelingscriteria. Projecten waarin de stad opdrachtgever, bouwheer, eindgebruiker of hoofdfinancier is worden ook aan de stadsbouwmeester voorgelegd.

Woningblokken op het Cadixterrein. In dit gebied verdwijnt de haven gerelateerde bedrijvigheid en maakt plaats voor woningen en stadsparken.

Dag 1

Voordat we ons de komende dagen storten in de drukte van de stad Antwerpen, zullen we de eerste dag van de excursie starten in het uitgestrekte Zeeuws-Vlaanderen. We gaan van spraakmakende betonkolossen via het leeggestroomde spookdorp Doel naar de gezelligheid in de stad.

Na onze busrit vanuit Arnhem worden we om 10.30 uur ontvangen in het stadhuis van Terneuzen welke in 1972 werd opgeleverd naar een ontwerp van Jaap Bakema (1914-1981) in de stijl van het brutalisme. Daarna stappen we weer in de bus naar de Cuyperskerk in Sas van Gent. Dit Rijksmonument naar ontwerp van de bekende architect Joseph Cuypers werd op 1 januari 2013 definitief gesloten. Na de verkoop is een herbestemming en restauratie van start gegaan. De transformatie is in 2019 afgerond waarbij in de kerk een combinatie van een foodmarkt, restaurant en verhuur van werkplekken voor start-ups is gerealiseerd. In deze neogotische kerk staat de lunch op ons te wachten. Na de lunch stappen we weer terug de bus in om met een korte stop bij de luchtwachtoren in Nieuw Namen weer uit te stappen in Doel.

Het dorp Doel dreigde in de jaren zestig te verdwijnen vanwege de Antwerpse havenexpansie. De toekomst van dit spookdorp staat centraal. Architectenbureau RE-ST heeft onderzoek gedaan naar het toekomstperspectief van Doel en zal ons een toelichting geven, waarna we zelf aan de slag gaan met de toekomst van het dorp. Na een korte rit stappen we uit bij het hotel. 's Avonds lopen we de stad in om te genieten van Vlaamse specialiteiten en Belgische biertjes.

Wat, waar en hoelaat?

11.00 uur	Ontvangst stadhuis Terneuzen met koffie/thee
11.30 uur	Rondleiding stadhuis Terneuzen onder leiding van de bodes
12.30 uur	Met de bus naar de Cuyperskerk, Sas van Gent
13.00 uur	Lunch Cuyperskerk
13.45 uur	Met de bus naar Nieuw Namen met toelichtende film
14.30 uur	Korte stop bij de luchtwachtoren en schuilkelder in Nieuw Namen
15.00 uur	Met de bus naar Doel
15.30 uur	Een toekomstperspectief voor Doel, rondleiding en toelichting door Tim Vekemans of Dimitri Minten, architectenbureau RE-ST
16.00 uur	Zelf aan de slag met het toekomstperspectief van Doel
17.00 uur	Met de bus naar Hotel O Kathedral in Antwerpen
17.45 uur	Inchecken Hotel O Kathedral We wandelen gezamenlijk naar het restaurant
19.00 uur	Informeel diner bij Restaurant De 7 Schaken

“In het hotel bestaat de mogelijkheid om een borrel te drinken.”

Dag 2

Op dag twee brengen we een bezoek aan het stadhuis van Antwerpen. Dit prachtige gebouw staat op de lijst van het UNESCO-wereldcultureerfgoed en heeft tegenwoordig een vaste expo waarin de stadsontwikkeling visueel wordt gemaakt.

Vanuit hier verzamelen we bij het MAS waar vanuit we een rondleiding krijgen door de Cadixwijk. De Cadixwijk op het Eilandje is in volle ontwikkeling. Nieuwe woningen, scholen, kinderdagverblijven, winkels en de heraanleg van het openbaar domein met een groen wijkplein in het centrum van de wijk zorgen voor een grondige vernieuwing van de buurt. We wandelen via Parkbrug, een nieuwe stalen brug als oversteekplaats voor voetgangers en fietsers, naar Park Spoor Noord, een voormalige spoorweg emplacement. Drie oude spoorweggebouwen en twee beschermde watertorens zijn nog enkele overblijfselen.

Vervolgens gaan we richting de Antwerpse brouwerij Compagnie om daar te lunchen. Wat je vervolgens gaat doen mag je zelf weten! Kan je niet goed omgaan met die vrijheid dan hebben we nog een aantal leuke must-see genoteerd in deze reisgids! Zorg wel dat je om 17.00 klaar bent om naar het restaurant aan de Stroom te vertrekken voor het formele diner.

Wat, waar en hoelaat?

“Bekijk alle
beziens-
waardig-
heden van
het facultatief
programma
op pagina 34.”

08.00 uur	Ontbijt
09.00 uur	Bezoek Stadhuis voor expo over stadsontwikkeling
10.30 uur	Koffie MAS, aansluitend rondleiding door Cadixwijk met gids
13.00 uur	Lunch Antwerpse Brouw Compagnie
14.00 uur	Facultatief programma
17.00 uur	Vertrek naar RAS Restaurant aan de Stroom
17.30 uur	Formeel diner RAS
21.00 uur	Facultatief programma

Wandelroute dag 2

- ① MAS
- ② Parkbrug
- ③ Park Spoor Noord
- ④ Woningbouw Cardix
- ⑤ Schengenplein
- ⑥ Noorderpershuis & Antwerpse Brouw Compagnie (lunch)

Tip!

- Cafematic | Vleminckveld 2
- Dogma | Wijngaardstraat 5
- Paloma | Van Schoonbekeplein 1
- Cafe de Kat | Wolstraat 22
- Hessenhuis | Falconrui 73

Facultatief programma

- a. Felixpakhuis
- b. Kerkship St. Jozef
- c. Havenhuis Zaha Hadid
- d. Droogdokkenpark
- e. Loodswezen
- f. Falcon
- g. Het Steen
- h. Middeleeuwse Vlaeykensgang
- i. Hendrik Conscienceplein
- j. Sint-Annatunnel

Meer informatie hierover?

Bekijk de volgende pagina

Facultatief

“Bezoek na de lunch op dag 2 één van deze bezienswaardigheden”

- a. **Felix pakhuis** | Een van de bekendste hotspots van 't Eilandje. Je vindt er het stadsarchief en de mooie binnenstraat leid je naar de jachthaven.
- b. **Kerschip St. Jozef** | In 1950 schonk de eigenaar het schip aan het Aartsbisdom Mechelen. Deze liet het vaartuig ombouwen tot een kerkelijk centrum voor binnenvaartschippers en hun families. Sinds 2011 wordt het beschermd als varend erfgoed.
- c. **Havenhuis Zaha Hadid** | Het gebouwencomplex is een samengaan van de oude beschermde brandweerkazerne en nieuwbouw rond en boven dit gebouw.
- d. **Droogdokkenpark** | Op de breuklijn tussen stad en haven ligt een ruw en roestig gebied. Om de band tussen de stad en de Schelde te herstellen, worden de Scheldekaaien in een nieuw jasje gestoken. Het gebied krijgt een fraaie bestemming als grootstedelijk park.
- e. **Loodswezen** | Het Antwerpse Loodswezengebouw is een tussen 1892 en 1895 in eclectische stijl opgetrokken gebouw aan de Tavernierkaai, waar men de administratieve diensten van het Loodswezen in onderbracht. Tot 2016 bood het gebouw onderdak aan de Zeevaartinspectie, het Loodswezen en de Vloot en Maritieme Schelde.
- f. **Falcon** | Het bouwblok Falcon is gelegen in het Schipperskwartier tussen de binnenstad en het Eilandje. Voorheen was de wijk vooral bekend om haar prostitutie. De stad investeert al enkele jaren om de wijk opnieuw aantrekkelijk te maken als woon-, werk- en investeringsgebied.
- g. **Het Steen** | is een deel van een voormalige ringwalburg aan de rechter Scheldeoever in de stad Antwerpen. Het oudste bewaarde gebouw van Antwerpen, werd gebouwd tussen 1200 en 1225 als poortgebouw van de Antwerpse burcht. De nieuwbouw uit 2019 van NoArchitecten zorgde voor veel commotie in het Antwerpse.
- h. **De middeleeuwse Vlaeykensgang** | Dit is ongetwijfeld een van de mooiste straatje van heel Antwerpen. Je botst er op pittoreske huisjes, mooie binnenkoeren en je lijkt wel in de middeleeuwen te vertoeven.
- i. **Het Conscienceplein** | Dit plein is echt een onontdekte parel! De statige Sint-Carolus Borromeuskerk is een prachtig bouwwerk uit de Baroktijd en is een voormalige Jezuïetenkerk. In deze kerk zal je ook werken van Rubens aantreffen. Ook vind je hier de Consciencebibliotheek. Je waant je hier in een Harry Potter film!
- j. **Sint-Annatunnel** | Deze tunnel brengt je onder de Schelde door van de rechter naar de linkeroever. De tunnel zelf is al een bijzonder bouwwerk door de houten roltrappen en de kunstwerken in de tunnel. Tip: bezoek de tunnel vlak voor het diner op dag 2; het restaurant bevindt zich namelijk direct naast de ingang van de tunnel.

Programma

Dag 3

Na een dag in het moderne en bruisende havengebied verkennen we samen een aantal bijzondere historische stedenbouwkundige parels.

We beginnen in de wijk Zurenborg. Deze wijk werd aan het eind van de negentiende eeuw gebouwd als residentiele woonwijk voor de gegoede burgerij. Hier krijg je de kans om even lekker op onderzoek uit te gaan en eventueel een kop koffie to go mee te pakken. Vanuit Zurenborg lopen we via het herbestemde Militaire Hospitaal in het Groen Kwartier naar het duurzame zelfvoorzienende pakhuis PAKT waar creatieve ondernemers met hun initiatieven zorgen voor een uniek eigen ecosysteem.

Voordat we naar onze laatste stop gaan worden we getrakteerd op een lunch in een typische Antwerpse brasserie. De laatste stop zullen we maken bij het Koninklijke Museum voor Schone Kunsten, wat in 2022 de International Architecture Award heeft gewonnen met de moderne uitbreiding van KAAAN Architecten.

In het juryrapport werd de uitbreiding geroemd om de contrasten in 'afmetingen, licht en sfeer' die zorgen voor een bezoekerservaring die 'nooit voorspelbaar en altijd in evenwicht' is. We krijgen hier een exclusieve rondleiding van KAAAN Architecten. Hierna stappen we moe maar voldaan in de bus om rond 17.00 uur weer aan te komen in Arnhem.

Wat, waar en hoelaat?

07.30 uur	Ontbijt bij hotel
09.00 uur	met de bus naar Zurenborg
09.30 uur	Introductie Zurenborg
09.45 uur	Wandeling door Zurenborg en aansluitend lopen naar PAKT door het Groen Kwartier
11.30 uur	Met de bus naar het Museum voor Schone Kunsten
12.00 uur	Lunch naast het Museum voor Schone Kunsten
13.00 uur	Rondleiding door museum met toelichting op het gebouw door KAAAN Architecten
14.30 uur	Busreis terug naar Arnhem

“We zullen
rond 17.00
uur ongeveer
thuis zijn.”

Wandelroute dag 3

- 1 Zurenborg
- 2 Groenkwartier
- 3 PAKT
- 4 KMSK Antwerpen

Tip!

- Cafematic | Vleminckveld 2
- Dogma | Wijngaardstraat 5
- Paloma | Van Schoonbekeplein 1
- Cafe de Kat | Wolstraat 22
- Hessenhuis | Falconrui 73

O Kaserlajjcke stadt Hantwerpen groot en raijck,
Ick gheloof nau dat de Son beschaynt uwes ghelajjck,
In aboundancy van sleyck, in schoonheyt van landouwen,
In Karcken triumphant, in devote Kloosters,
en modeste ghebouwen,
In muragie masieft, vol alles, van rekreatie geboomt,
In kayen en in hoyen, woorlangskens dat hem stroomt
de Large revier, het water van den Schelde,
En supporteert tot over Meyr.

Lofzang op Antwerpen: uit De Spaanschen Brabander van
Gerbrand Adriaensz. Bredero (1618)